

GLOBALIZACJA A SUWERENNOŚĆ PAŃSTWA

GLOBALIZATION AND STATE SOVEREIGNTY

Jadwiga Kossowska¹

WOJSKOWA AKADEMIA TECHNICZNA

Abstract: Increasing globalization and integration in Europe, posed in a new light the problems associated with sovereignty and identity of nations. Becoming a participant in international relations voluntarily limit its sovereignty. Today, the traditional understanding of sovereignty is not responsible ways of achieving the objectives, interests and functions of the state. The article analyzes the process of globalization in terms of its impact on the sovereignty of the state.

Streszczenie: Postępująca globalizacja oraz integracja w Europie postawiły w nowym świetle problemy związane z suwerennością i tożsamością państw. Stając się uczestnikiem stosunków międzynarodowych, dobrowolnie ograniczamy swoją suwerenność. Współcześnie tradycyjne pojmowanie suwerenności nie odpowiada sposobom realizacji celów, interesów i funkcji państwa. W artykule poddano analizie proces globalizacji w aspekcie jego wpływu na suwerenność państwa.

Keywords: globalization, regionalization, state, sovereignty, threats, challenges.

Słowa kluczowe: globalizacja, regionalizacja, państwo, suwerenność, zagrożenia, wyzwania.

Wstęp

W literaturze przedmiotu mówi się, że globalizacja miała miejsce już w latach 60. i 70. XX wieku, mocno przyspieszyła w latach 90., a obecnie mamy do czynienia z jej efektami. Miała być sposobem rozwiązywania problemów, ale przyniosła również wiele zagrożeń. Nie sposób nie zauważyć, że państwa się „rozmywają” i tracą suwerenność. Na uwagę zasługuje problem, na ile jest to skutkiem wspomnianego zjawiska.

Państwo w starożytnej Grecji to *polis* i *nomos*, miasto-państwo i prawo azylu. Państwo w Starożytnym Rzymie to *familia*, *pater* i *civis*, rodzina, głowa rodziny i prawo nadania obywatelstwa (przynależność do rodziny bez węgłów krwi). Państwo nowoczesne jest oparte na koncepcji Monteskiusza, tj. na trójpodziale władzy

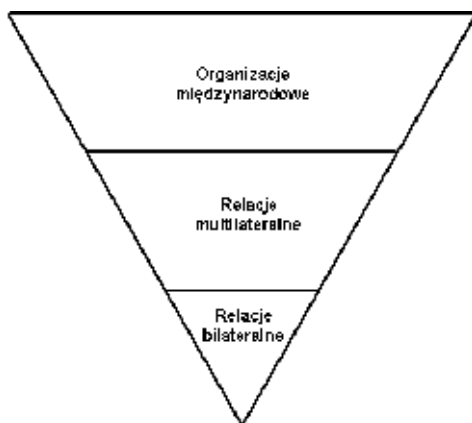
---

¹ Jadwiga Kossowska, specjalista w Dziale Nauki Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie. Absolwentka Wyższej Szkoły Administracyjno-Społecznej, specjalność: administracja bezpieczeństwa wewnętrznego.

Jadwiga Kossowska, the specialist at Department for Research in Military University of Technology in Warsaw. She was graduated from High School of Administration in Warsaw. Specialization: Internal Security.

(ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza). Dodatkowo muszą być spełnione dwa warunki. Pierwszy warunek egzystencjalny, że wszystkie trzy władze funkcjonują w państwie i drugi esencjalny, że kompetencje tych władz nie nachodzą na siebie.

Suwerenność jest określana jako supremacja państwa nad wszelkimi normami prawa wewnętrznego oraz pełna swoboda prowadzenia przez państwo polityki zagranicznej. Formy ograniczania suwerenności kojarzą nam się z brakiem możliwości samodecydowania o sprawach wewnętrznych i zewnętrznych. Należy jednak zauważyć, iż relacje z innymi państwami lub organizacjami międzynarodowymi również powodują ograniczenia naszej suwerenności. Oczywiście są to ograniczenia dobrowolne, przekazywane z własnej woli kompetencje na rzecz podmiotów pozapaństwowych.

Rys. 1. Ograniczenie suwerenności państwa

Źródło: opracowanie własne

Jak widać w relacjach bilateralnych jest najmniejsze ograniczenie suwerenności, ponieważ działania podmiotu są wyłącznie wynikiem jego woli. W relacjach multilateralnych wola jednego podmiotu jest ograniczona działaniami innych podmiotów. Jeszcze większe ograniczenie suwerenności następuje po wstąpieniu do organizacji międzynarodowej, kiedy interesy własnego państwa musimy konfrontować z interesami innych podmiotów stosunków międzynarodowych. Poszczególne kraje starając się o członkostwo, zmuszone są zrzec się części uprawnień i przekazać je na szczebel ponadnarodowy.

1. Globalizacja, państwo, suwerenność – znaczenie pojęć

Globalizacja określana jest jako proces i zjawisko międzynarodowe rozpoczęte w latach 60. i 70. XX wieku, które mocno przyspieszyło na skutek zakończenia „zimnej wojny” i rozwoju środków masowego komunikowania. Według SJP PWN globalizacja to proces polegający m.in. na zwiększeniu obrotów handlu między-

narodowego, nasileniu przepływu kapitału, ludzi i technologii oraz zacieraniu różnic kulturowych². Według Encyklopedii PWN globalizacja to charakterystyczne i dominujące w końcu XX i na początku XXI w. tendencje w światowej ekonomii, polityce, demografii, życiu społecznym i kulturze, polegające na rozprzestrzenianiu się analogicznych zjawisk, niezależnie od kontekstu geograficznego i stopnia gospodarczego zaawansowania danego regionu³. Z kolei globalizacja gospodarki, to ekonomicznie złożony, wielowymiarowy proces pogłębiania międzynarodowego podziału pracy, zwiększania obrotów handlu międzynarodowego, nasilenia przepływów kapitału, ludzi, technologii i towarów, przenikania się kultur i narastania zależności między krajami, zapoczątkowany w latach 80. XX w. i występujący również współcześnie⁴. E. Haliżak i R. Kuźniar opisują globalizację jako wielowymiarowy proces zmiany warunków życia ludzi, grup społecznych i społeczeństw w skali całego świata. Zmiany obejmującej sferę świadomości i wzorce zachowań, reguły funkcjonowania wszelkich instytucji społecznych, w tym państw i stosunków między nimi. Wielowymiarowość globalizacji obejmuje powiązane interakcje o charakterze ekonomicznym, politycznym, kulturowym, technologicznym, ideologicznym⁵.

W odpowiedzi na to zjawisko powstał antyglobalizm, ruch stanowiący opozycję wobec globalizacji, uznawany za jeden z tzw. nowych ruchów społecznych. Globaliści krytycznie podchodzą do realistycznego założenia o unitarności państwa, jako aktora stosunków międzynarodowych. Uważają, iż państwa są wyrazicielami aktorów subnarodowych, klas społecznych, grup interesu, których cele są zbieżne i tworzą swoiste transnarodowe koalicje. Zdaniem globalistów to gospodarka determinuje całą rzeczywistość międzynarodową i to ona jest przedmiotem ich zainteresowania. Najważniejszym założeniem globalizmu jest przekonanie o istnieniu światowego systemu kapitalistycznego, który funkcjonuje w oparciu o wyzysk obszarów peryferyjnych przez centra światowej gospodarki. Istniejący ład międzynarodowy to bieguny bogactwa i nędzy, bogata północ i biedne południe⁶.

Należy zauważyć, iż występuje również szereg pozytywnych elementów prowadzących do globalizacji, jak kwestia wymiany handlowej, walutowej, meteorologicznej. Obok nich występują również elementy negatywne, jednym z głównych jest konieczność współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu. Globalizacja jest zjawiskiem wywierającym ogromny wpływ na główne podmioty stosunków międzynarodowych, czyli państwa. Prawo międzynarodowe określa państwo jako suwerenną organizację terytorialną.

Według SJP PWN państwo to zorganizowana politycznie społeczność zamieszkująca określone terytorium, mająca swój rząd i swoje prawa⁷. Według Encyklopedii

² <http://sjp.pwn.pl/>

³ <http://encyklopedia.pwn.pl/>

⁴ Ibidem.

⁵ E. Haliżak, R. Kuźniar (red. nauk.), *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, Wydawnictwo UW, Warszawa 2006, s. 297–318.

⁶ Ibidem.

⁷ <http://sjp.pwn.pl/>

PWN państwo, to wieloznaczny termin odnoszący się do: 1) struktury organizacyjnej społeczeństwa, porządkującej za pomocą aparatu administracyjnego działania jednostek i grup na podstawie norm przez siebie ustalanych; 2) organizacji grupy społecznej, zajmującej pewne terytorium z władzą suwerenną na czele, związku politycznego, w którym władza prawomocna korzysta ze „środków panowania nad ludźmi” (M. Weber) lub „korporacji terytorialnej wyposażonej w bezpośrednią, samorodną władzę zwierzchniczą” oraz osobowość prawną (G. Jellinek). W obu ujęciach, podobnie jak w tym, w którym eksponuje się „gwarancyjny” charakter państwa, jako 3) struktury powołanej do ochrony uprawnień jednostek, odróżnia się państwo od społeczeństwa; inne znaczenie mają określenia państwa jako 4) „aktualizacji idei etycznej” (G.W.F. Hegel) lub 5) porządku prawnego, będącego strukturą normatywną, której organami są zarówno instytucje władcze, jak i obywatele (H. Kelsen)⁸.

Globalizacja zmienia funkcje państwa i znacząco wpływa na jego możliwości działania. Ogranicza realizację celów państwa i utrudnia zabezpieczenie potrzeb członków wspólnoty politycznej. Zasadniczo można rozróżnić funkcję wewnętrzną państwa i funkcję zewnętrzną państwa. Funkcja wewnętrzna polega na zapewnieniu porządku i bezpieczeństwa publicznego, ochronie mienia i zdrowia obywateli, zabezpieczeniu systemu własności. Realizację tych zadań utrudniają globalne zjawiska społeczne, jak: przestępczość zorganizowana, terroryzm czy migracje ludności. Do tej grupy zaliczyć można także funkcję gospodarczo-organizatorską państwa, a więc organizowanie życia gospodarczego w gospodarce socjalistycznej lub stwarzanie warunków rozwoju działalności gospodarczej w gospodarce rynkowej. Wymienić należy jeszcze funkcję socjalną państwa, czyli działalność zmierzającą do zabezpieczenia społecznego jednostek ludzkich, tj. ubezpieczenia społeczne, ochrona zdrowia, edukacja, pomoc socjalna. Ważna pozostaje również funkcja kulturalno-wychowawcza państwa, czyli rozpowszechnianie dóbr kultury, kształtowanie postaw i zachowań obywatelskich czy propagowanie wiedzy i zdobyczy cywilizacyjnych. W dzisiejszych czasach szczególnie trudno jest państwu wypełniać funkcję zewnętrzną. Zapewnienie trwałości bytu niepodległego i suwerenności państwa, rozwijanie stosunków politycznych, gospodarczych i kulturalnych z innymi państwami, rozwijanie bezpiecznego przepływu informacji i kontaktów międzyludzkich w wymiarze międzynarodowym to wyjątkowo trudne zadania w dobie globalizacji⁹.

Państwo wyróżniają dwie główne właściwości: suwerenność państwa i przymus państwa. E. Zieliński nazywa je cechami przymiotnymi państwa, które występują i przejawiają się w działaniach państwa. W miarę postępowania procesów globalizacyjnych następuje ograniczanie zasady suwerenności¹⁰.

⁸ <http://encyklopedia.pwn.pl/>

⁹ E. Zieliński., *Nauka o państwie i polityce*, Elipsa, Warszawa 1999, s. 135–152.

¹⁰ *Ibidem*.

Według SJP PWN suwerenność to: 1) samodzielność polityczna, gospodarcza i społeczna państwa, niezależność od innych państw w sprawach wewnętrznych i stosunkach zewnętrznych; 2) zwierzchnictwo, najwyższa władza¹¹. Według Encyklopedii PWN suwerenność to supremacja państwa ujmowanego abstrakcyjnie, ludu lub innego piastuna tej władzy (np. monarchy) nad wszelkimi normami prawa wewnętrznego oraz pełna swoboda prowadzenia przez państwo polityki zagranicznej; faktyczna, a postulatywnie także prawna możliwość podejmowania przez podmiot sprawujący suwerenność decyzji politycznej, od której nie ma prawnej możliwości odwołania się do wyższej instancji¹². Możemy mówić o suwerenności wewnętrznej i zewnętrznej. Suwerenność wewnętrzna polega na tym, że państwo stanowi najwyższą zwierzchność w stosunku do osób i organizacji w nim działających. Suwerenność zewnętrzna to oparcie stosunków z innymi państwami na zasadzie poszanowania równości i wolności. Według J. Bodina można wyróżnić trzy zasady suwerenności:

- 1) suweren ma wyłączność kompetencji prawodawczej,
  - 2) suweren nie jest związany własnym prawem, może je zmieniać,
  - 3) suweren ma monopol na dysponowanie przymusem¹³.
- Bodinowska doktryna mówiła o suwerenności absolutnej.

2. Prezentowane w literaturze przedmiotu stanowiska wobec suwerenności

W ostatnich kilkunastu latach nie ustaje dyskusja na temat suwerenności państw. Dzieje się tak z wielu powodów, najważniejsze z nich to: przemiany w Europie Środkowej i Wschodniej, nowy układ sił na świecie po latach trwania „zimnej wojny”, poszukiwanie nowych form współpracy międzynarodowej, postępujące procesy integracji i globalizacji, odradzanie się ruchów nacjonalistycznych.

W dyskusjach i literaturze przedmiotu można zauważyć trzy stanowiska. Jedni są zdania, że suwerenność ulega systematycznemu ograniczaniu, a zależność od uwarunkowań międzynarodowych powoduje kryzys państwa. Inni prezentują stanowisko, iż klasyczne rozumienie suwerenności jest nieadekwatne wobec zależności występujących we współczesnym świecie i wymaga redefiniowania. Trzecia grupa badaczy prezentuje zdanie, że państwo i suwerenność pozostają nadal niekwestionowaną podstawą istniejącego porządku międzynarodowego¹⁴.

Zwraca się uwagę, że proces globalizacji jest najbardziej zaawansowany na rynkach finansowych. Następuje swoisty transfer władzy z rąk polityków w ręce finansistów. Ekspansja wielonarodowych, bezwzględnych korporacji tworzy napięcia

¹¹ <http://sjp.pwn.pl/>

¹² <http://encyklopedia.pwn.pl/>

¹³ Zob. J. Bodin, *Sześć ksiąg o Rzeczypospolitej*, tłum. R. Bierzanek, Z. Izdebski, J. Wróblewski, PWN, Warszawa 1958, s. 88 i nast.

¹⁴ S. Jaczyński, A. Wielomski (red. nauk.), *Suwerenność państwa w dobie integracji i globalizacji*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2007, s. 7.

polityczne i przyczynia się do niestabilności rządów. Przepływy kapitałowe, różnorodność transakcji i wielość pośredników uniemożliwiają jakąkolwiek kontrolę. Alienacja umiędzynarodowionego kapitału jest jednym z elementów podważających władzę, a w konsekwencji suwerenność państw narodowych, zauważa A. Sepkowski¹⁵.

Na płaszczyźnie międzynarodowej, głównie w kręgu kultury zachodniej, państwo traci na znaczeniu – uważa P. Sala. Samodzielnie jest organizmem zbyt małym, aby decydować o sprawach międzynarodowych, ale zbyt dużym by dostrzegać problemy lokalne (regionalne). Strukturę społeczeństwa światowego stanowią poszczególne państwa na zasadzie uznania wzajemnej suwerenności. Jednak, tak w czasach historycznych, jak i dzisiaj, nie brak prób hierarchicznego uporządkowania świata. Przywołany autor uważa, że należy odróżnić faktyczną suwerenność od realnych możliwości działania, które w warunkach globalizacji są coraz mniejsze. Współczesne państwo nazywa postsuwerennym, ponieważ jego suwerenność jest rozmyta na dużą liczbę mniejszych lub większych ośrodków decyzyjnych. Rządy poszczególnych państw przestały być suwerenne w pełni tego słowa znaczeniu, przekazując coraz więcej kompetencji na poziom międzynarodowy¹⁶.

Według S. Konopackiego zjawiska związane z procesami globalizacji dobitnie świadczą o tym, że trudno dzisiaj sensownie mówić o samowładności czy też całowładności państwa narodowego. Procesy zachodzące współcześnie sprawiają, że tradycyjne rozumienie państwa i suwerenności, jako nieograniczonej z zewnątrz i niepodzielnej władzy, tracą na znaczeniu. Globalizacja ma tendencję do zacierania granic między sferą państwa narodowego i porządku międzynarodowego¹⁷.

Tradycyjne pojmowanie suwerenności państw, uważa J. Flis, nie odpowiada ich współczesnym celom, interesom i funkcjom, których realizacja wymaga coraz to nowych sposobów. Autor stwierdza także, że nawet bardzo głębokie zmiany w stosunkach międzynarodowych nie doprowadziły do wykreowania jakiegoś podmiotu, który zastąpiłby państwo. Suwerenna decyzja narodu o przekazaniu części kompetencji organom ponadpaństwowym nie jest pozbawieniem suwerenności, lecz ceną za rozwój i znaczenie we współczesnym świecie. Podstawową troską organów państwa powinna być ochrona interesów narodowych poprzez wykorzystywanie wszelkich szans w wielu dziedzinach¹⁸.

Zdaniem A. Zybortowicza każdy, kto wchodzi w pewien ład instytucjonalny, może wpasować się w ten ład, zabiegając tylko o jak najkorzystniejszą pozycję dla siebie albo też może spróbować przyczynić się do przekształcenia ładu instytucjonalnego tak, by powstały dźwignie działań zgodnych z interesem narodowym. Profesor uważa, że demokracja będzie przechodziła kryzys, a narody będą prze-

¹⁵ A. Sepkowski, *Państwo a globalizacja*, [w:] S. Jaczyński, A. Wielomski (red. nauk.), *Suwerenność państwa w dobie integracji i globalizacji*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2007, s. 245–246.

¹⁶ P. Sala., *Wpływ procesów globalizacji na suwerenność państwa*, geopolityka.net, 30.08.2016.

¹⁷ S. Konopacki, *Problem suwerenności w Unii Europejskiej*, Studia Europejskie 3/2008, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 9–21.

¹⁸ J. Flis, *Unia czy suwerenność?*, Zeszyty Naukowe 2/2015. Współczesne problemy bezpieczeństwa (1), Wszechnica Polska Szkoła Wyższa w Warszawie 2015, s. 75–84.

chodziły swój renesans, będą się przetwarzały i rewitalizowały. Ważne jest zatem poszukiwanie nowych form organizacji stosunków międzynarodowych w świecie coraz głębszej cyfryzacji i automatyzacji¹⁹.

Rozważania na temat suwerenności pozwalają zdać sobie sprawę, że pojęcie suwerenności absolutnej zawiera w sobie utopię. W relacjach międzynarodowych istnieje wiele podmiotów politycznych i obserwujemy postępujące zagęszczanie się relacji między nimi. Stając się uczestnikiem stosunków międzynarodowych, ograniczamy swoją suwerenność.

3. Suwerenność państwa a integracja w ramach Unii Europejskiej

Proces integracji państw europejskich jest bez wątpienia elementem światowego procesu globalizacji. Zauważa się jednak, że regionalizacja jest odpowiedzią na intensyfikację globalizacji. Różne formy współpracy regionalnej państw rozwijają się w celu niwelowania i ograniczania negatywnych skutków globalizacji. Głównym nośnikiem procesów globalizacyjnych są transnarodowe korporacje, których jedynym rzeczywistym celem jest zysk, a nie rozwiązywanie problemów globalnych. Unia Europejska to związek państw europejskich, utworzony na mocy traktatu z Maastricht. Główne cele Unii to: zapewnienie bezpieczeństwa, stabilnego wzrostu gospodarczego, rozwoju społecznego oraz ochrona praw i wolności obywateli. W jej ramach poszczególne państwa członkowskie rozwijają współpracę w takich dziedzinach jak: gospodarka, wymiar sprawiedliwości, transport, rolnictwo, energetyka, handel, kultura, transport czy sprawy socjalne. Koordynacji ulega też stopniowo sfera obronności i polityki zagranicznej.

Cele Unii Europejskiej są realizowane poprzez współpracę i rozwiązywanie problemów na zasadzie partnerstwa państw – członków. Jednak występująca zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego przed prawem krajowym powoduje, iż władza państwowa ma ograniczoną zdolność do kierowania własnym społeczeństwem. Nie brak także poglądów, że globalizacja i regionalizacja wspierają się nawzajem, a regionalizm jest etapem na drodze ku globalizacji. Unia Europejska to ugrupowanie regionalne o najbardziej zaawansowanych procesach integracyjnych w dziejach ludzkości, to mocarstwo regionalne, oddziałujące silnie na rozległe obszary przyległe, ale także liczący się aktor na scenie ogólnoswiatowej. Zwolennicy tego poglądu podkreślają, iż taka międzynarodowa struktura integracyjna pozwala na szybsze rozprzestrzenianie i umacnianie globalizacji.

W klasycznym rozumieniu suwerenność państwa oznacza, że państwo nie podlega żadnej organizacji znajdującej się zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz państwa. Będąc członkiem Unii Europejskiej mamy w pewnym stopniu ograniczoną suwerenność, ponieważ nie zawsze decyzje korzystne z punktu widzenia interesu narodowego są zgodne z zasadami wspólnoty.

¹⁹ A. Zybortowicz, *Wspólnota narodowa, żeby przetrwać, potrzebuje troski o wartości ogólne*, teologiapolityczna.pl, 29.12.2015.

Obecnie Unia Europejska to organizacja ponadnarodowa, która zlikwidowała prawną suwerenność państw członkowskich, zachowując ich zewnętrzne, czysto fasadowe znamiona suwerenności. Polska i inne mniejsze kraje chcą Europy Ojczyzn, Unii suwerennych i równych w prawach, solidarnych narodów, współdziałających w realizacji dobra wspólnego, ale przy zachowaniu całego bogactwa kultur i odmienności narodowych. W. Bojarski mówi, iż Unia Europejska musi odrzucić agresywny ateizm i bezideowy, destrukcyjny liberalizm oraz powrócić do klasycznych i chrześcijańskich zasad prawa, sprawiedliwości, równości państw i obywateli oraz solidarności²⁰.

Nasza suwerenność w Unii Europejskiej, uważa A. Zybertowicz, to nie walka z gigantami Unii, ale pokazanie Europejczykom, że na gigantach Unia się nie kończy. Sposobem na zwiększenie suwerenności mogą być wielowymiarowe koalicje krajów, które mają podobne interesy, podobne spojrzenie na ścieżki rozwojowe Europy i cywilizacji współczesnej. Zamiast formuły Unii kilku prędkości, należy rozważyć formułę Unii wielocentrycznej²¹.

Polska stając się członkiem Unii, zyskała – proporcjonalnie do swego potencjału demograficznego – wpływ na decyzje, które w warunkach wzrastającej współzależności państw nas również dotyczą. Taki pogląd prezentuje S. Konopacki i podkreśla, iż mając 27 głosów w Radzie Unii Europejskiej, kraj nasz należy do grupy sześciu państw mających największy wpływ na przebieg procesów decyzyjnych we Wspólnocie. W tym znaczeniu suwerenność Polski raczej się zwiększyła wraz z członkostwem w Unii Europejskiej²².

4. Wyzwania globalizacji

Procesy globalizacji przyniosły ze sobą zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki. Z jednej strony umożliwiły przepływ myśli, ludzi, kapitału, technologii itp. w skali globalnej na niespotykaną dotąd skalę. Miało to pozytywny wpływ na przyspieszenie rozwoju w skali całego globu. Wielką rolę przyspieszającą ten proces odegrał postęp techniczny w zakresie mediów elektronicznych (Internet, telewizja, telefon komórkowy), prowadzący do ogromnego przybliżenia różnych zakątków globu, tworzenia globalnej wspólnoty, umożliwiający wszystkim szybki dostęp do informacji. Z drugiej strony globalizacja spowodowała równie szybkie rozprzestrzenianie się szeregu zjawisk negatywnych, które przenoszą się w skali całego globu z jednego regionu do drugiego. W literaturze przedmiotu, jako przykłady ujemnych skutków globalizacji, wymieniane są:

- wpływ wewnętrznych kryzysów politycznych, gospodarczych i finansowych,
- międzynarodowy terroryzm,

²⁰ W. Bojarski, *Polska w Unii Europejskiej dawniej, dziś i jutro*, Stowarzyszenie Klub Inteligencji Polskiej, 30.09.2016.

²¹ A. Zybertowicz, *Wspólnota...*, op. cit.

²² S. Konopacki, *Problem...*, op. cit.

- zagrożenia w cyberprzestrzeni,
- przestępczość zorganizowana i korupcja,
- handel ludźmi i narkotykami,
- pranie brudnych pieniędzy,
- piractwo morskie.

Od wieków w sprawach bezpieczeństwa dominowała siła fizyczna. Obecna fala rewolucji cywilizacyjnej zmienia radykalnie tę sytuację. Coraz większego znaczenia nabierają czynniki pozamaterialne, jak np. wiedza, informacja.

Rola państwa jako głównego podmiotu na arenie międzynarodowej słabnie. Państwa stają przed coraz większymi i zróżnicowanymi wyzwaniami ze strony silnych aktorów pozapaństwowych – ponadnarodowych korporacji, zorganizowanej przestępczości, organizacji terrorystycznych, a nawet prywatnych firm paramilitarnych. W dobie globalizacji tradycyjna suwerenność w gospodarce zanika, jej miejsce zajmuje współzależność pozwalająca realizować narodowe interesy tylko w zakresie wyznaczonym przez międzynarodowy układ sił. Globalizacja, umożliwiając swobodny przepływ kapitału w ramach powiązań korporacyjnych, pozbawia władze państw pełnej kontroli nad ekonomiczną stroną funkcjonowania społeczeństw. Sytuacja ta zmniejsza dopływ środków finansowych do budżetów narodowych, co powoduje zwiększanie ich zadłużenia wobec ponadnarodowych instytucji finansowych. Państwa wykluczone z pełnego zarządzania bezpieczeństwem ekonomicznym mają ograniczoną możliwość rozwiązywania narastających problemów społecznych²³.

Erupcja terroryzmu jest obecnie problemem globalnym. Jest zjawiskiem, które ze swej natury ma moc destrukcyjną i podważa podstawy, na których zbudowane są wszystkie demokratyczne państwa oraz systemy międzynarodowe. S. Koziej uważa, że publiczny, ostentacyjny i masowy terror jest – w erze informacyjnej – bronią rażenia o sile odstraszenia i zastraszania nie mniejszej niż broń nuklearna w czasie „zimnej wojny”²⁴. Pojawia się jakościowo nowy rodzaj terroryzmu w postaci cyberterroryzmu. Polega on na wykorzystywaniu przestrzeni komunikacyjnej, tworzonej przez system powiązań internetowych, w działaniach terrorystycznych. Szczególne niebezpieczeństwo związane jest z groźbą dostępu terrorystów do broni masowego rażenia, generatorów ponaddzwiękowych, wirusów komputerowych itp. Tak więc wysoka technologia, która jest dziełem cywilizacji Zachodu, paradoksalnie, stała się również dla niej zagrożeniem²⁵.

Współcześnie procesowi globalizacji podlegają prawie wszystkie formy aktywności społeczeństw, dlatego agresja może dotyczyć każdego państwa czy organizacji.

²³ R. Jakubczak, W. Jakubczak, *Globalizacja bezpieczeństwa*, [w:] R. Jakubczak, J. Marczak (red. nauk.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Bellona, Warszawa 2011, s. 193.

²⁴ S. Koziej, *Globalna sieć terrorystyczna jako nowe mocarstwo światowe*, referat na Konferencji Collegium Civitas nt. *Zwalczanie terroryzmu a.d. 2008 – jaka przyszłość?*, 15.01.2008 r., Warszawa 2008.

²⁵ J.M. Fiszer, *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego i nowego ładu międzynarodowego*, [w:] J.M. Fiszer, P. Olszewski (red. nauk.), *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2013, s. 284–285.

Nie ograniczają jej ani odległości ani zasięg rażenia. Ataku może dokonać podmiot znajdujący się tysiące kilometrów od obiektu ataku. Działania asymetryczne mogą wywoływać skutki przewyższające dotychczasowe wyobrażenia wywołane konfliktami symetrycznymi. Zagrożenia asymetryczne to zagrożenia generowane w ramach konfliktu pomiędzy stronami, z których jedna, „na skutek dysproporcji potencjałów militarnych i innego rodzaju zasobów oraz (albo) odmienności kulturowych między przeciwnikami decyduje się na wybór asymetrycznych strategii i metod prowadzenia konfliktu. (...) Strategie asymetryczne (sposoby prowadzenia konfliktu) pojmuje się zaś zazwyczaj, jako polegające na wykorzystywaniu w działaniach istniejących między stronami odmienności poprzez stosowanie metod, środków i taktyk niekonwencjonalnych z punktu widzenia przeciwnika, przy czym pojęcie «asymetryczność» odnosi się do aktywności słabszej strony układu»²⁶.

W literaturze przedmiotu zaczyna funkcjonować termin migronacjonalizm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa powstające w wyniku globalizacji. Określeniem tym zaczyna się nazywać przemieszczenia migracyjne, których celem jest wyłącznie polepszenie własnych warunków życia (ekonomicznych) przy jednoczesnym postawieniu zachowania tożsamości kulturowo-cywilizacyjnej, tworzenia zamkniętych enklaw kulturowych i społecznych w kraju pobytu, nacechowanych wrogością do społeczeństw przyjmujących. Migronacjonalizm jest coraz powszechniejszym zjawiskiem realizowania swoich narodowych i nacjonalistycznych dążeń w obszarze demokratycznego państwa pobytu, a jego celem jest przekształcenie systemu kulturowego państwa cywilizacji zachodniej, które ze swej natury jest liberalno-demokratyczne. U podstaw migronacjonalizmu jest też poczucie zawodu z efektów przemieszczenia, wyrażane w różnych przejawach odrzucenie przez społeczność przyjmującą i reakcje imigrantów polegające na ucieczce ku korzeniom kultur, które chciało się porzucić. Migronacjonalizm polega zatem na tym, że nowe miejsce pobytu chce się przystosować nie pod względem dobrobytu, ale pod względem kulturowo-religijnym do kraju pochodzenia, nawet jeśli nigdy się w nim nie żyło. Przyjmowanie postaw o charakterze migronacjonalistycznym nie jest już zjawiskiem marginalnym, a aktywność w tym obszarze przeradza się w tragedię, o czym przekonaliśmy się w Londynie, Madrycie, Paryżu²⁷.

Ekonomicznym następstwem procesu globalizacji jest maksymalizowanie zysków przez bogatych i dalsze zubożenie biednych. Pogłębia się i przyspiesza proces społecznego rozwarstwienia pod względem posiadanych zasobów kapitału w skali globalnej, w wyniku czego przybywa państw coraz uboższych. Sytuacja ta generuje ogromne napięcia społeczne, kryzysy wewnątrzpaństwowe i wojny²⁸.

Jeśli proces pogłębiającego się zróżnicowania nie zostanie w najbliższych dziesięcioleciach zahamowany, można zakładać dalszy wzrost migracji, przenikania

²⁶ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2007, s. 34.

²⁷ W. Gocalski, *Transformacja zagrożeń, funkcje sił zbrojnych, migronacjonalizm*, [w:] M. Adamkiewicz (red. nauk.), *Interdyscyplinarny wymiar bezpieczeństwa*, Wydawnictwo WAT, Warszawa 2012, s. 59.

²⁸ R. Jakubczak, W. Jakubczak W., *Globalizacja...*, op. cit., s. 174–175.

kultur, procesów integracyjnych, ale także towarzyszących im – już widocznych – zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego krajów cywilizacji Zachodu, wzrostu przestępczości, agresji towarzyszących funkcjonowaniu enklaw odrębnych kultur i grup narodowościowych. Trudno zaś spodziewać się, aby te negatywne zjawiska, nie skutkowały tworzeniem barier dla migracji w krajach względnego dobrobytu, co naturalnie otwiera nowe pola konfliktów.

Ogólnie stwierdzić można, iż jednym z najważniejszych wyzwań, przed którym stoją współcześnie wszystkie państwa, jest wykorzystanie pozytywnych skutków globalizacji, przy jednoczesnym łagodzeniu skutków negatywnych. Na tym etapie zmian ekonomicznych, technologicznych, ustrojowych, politycznych nie ma odwrotu od globalizacji. Tym niemniej jest to proces i społeczność międzynarodowa winna dążyć do zarządzania nim w skuteczny sposób.

Podsumowanie

W późnym Średniowieczu i Renesansie rozwijał się proces umacniania suwerenności władzy państwowej. Zwieńczeniem tych dążeń okazał się traktat westfalski z 1648 roku, który usankcjonował pełną niezależność polityki wewnętrznej dla każdego nawet małego i słabego państewka. Obecnie zagwarantowana niezależność podlega dużym ograniczeniom wynikającym z uwarunkowań globalizacji.

Globalizacja to obiektywny proces zastępowania autonomizacji podmiotów (osób, społeczności, państw, organizacji itp.) ich integracją w skali globalnej, to proces przechodzenia od podziału do integralności globalnej, od luźnego zbioru elementów do całościowego systemu światowego. Wyraża się wzrostem wzajemnych, wielostronnych (politycznych, ekonomicznych, finansowych, kulturowych, informacyjnych, wojskowych itp.) powiązań i uzależnień²⁹. Globalizacja w dużej mierze możliwa jest dzięki postępowi technologicznemu, zwłaszcza Internetowi. W sytuacji, gdy świat staje się coraz bardziej połączony, ludzie ze wszystkich narodów osiągają znacznie wyższy poziom współzależności w dziedzinach takich jak handel, komunikacja, podróże i polityka.

W dobie integracji i globalizacji kontrowersje wywołuje problem związany z suwerennością państwa. Rodzi się pytanie, czy aby w dzisiejszych czasach nie należy zmodyfikować klasyczne rozumienie pojęcia suwerenność. Z uwagi na to, że współcześnie zmienia się rola i znaczenie instytucji państwa, przedefiniowaniu musi również ulec kategoria suwerenności. W miejsce klasycznego postrzegania suwerenności jako atrybutu państwa narodowego należy przypisywać ją jednostce (osobie, człowiekowi).

Rozpatrując przystępowanie państw do wspólnot i organizacji regionalnych czy międzynarodowych, w kontekście suwerenności przypisanej człowiekowi, można stwierdzić, iż zwiększają swoją suwerenność. Będąc faktycznie uzależnione

²⁹ S. Koziej, *Strategiczne środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego w okresie pozimnowojennym*, Skrypt internetowy, Warszawa/Ursynów 2010, s. 16–17.

od czynników zewnętrznych, ograniczających ich suwerenność, dzięki przystąpieniu do organizacji, stają się bardziej władne regulować sprawy wewnętrzne i zagraniczne.

Bez państw, będących emanacją suwerenności narodów i jednostek – zdaniem Schumana – wspólnota międzynarodowa byłaby pusta, zaś bez wspólnoty współczesne państwa narodowe w Europie nie potrafią same indywidualnie utrzymać swej suwerenności, a tym samym suwerenności własnych narodów i wszystkich jednostek, ich wolności i dobrobytu³⁰.

Na tym etapie globalizacji konieczne wydaje się wypracowanie nowej formuły dla suwerenności państw i samostanowienia narodów, a także nowa instytucjonalizacja systemu stosunków międzynarodowych, oparta na normach prawno-traktatowych i organizacjach stojących na straży ich przestrzegania.

BIBLIOGRAFIA

- [1] BODIN J., *Sześć ksiąg o Rzeczypospolitej*, tłum. R. Bierzanek, Z. Izdebski, J. Wróblewski, PWN, Warszawa 1958.
- [2] BOJARSKI W., *Polska w Unii Europejskiej dawniej, dziś i jutro*, Stowarzyszenie Klub Inteligencji Polskiej, 30.09.2016.
- [3] FISZER J.M., *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego i nowego ładu międzynarodowego*, [w:] J.M. Fiszer, P. Olszewski (red. nauk.), *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2013.
- [4] FLIS J., *Unia czy suwerenność?*, *Zeszyty Naukowe 2/2015*. Współczesne problemy bezpieczeństwa (1), Wszechnica Polska Szkoła Wyższa w Warszawie 2015.
- [5] GOCALSKI W., *Transformacja zagrożeń, funkcje sił zbrojnych, migranacjonalizm*, [w:] M. Adamkiewicz (red. nauk.), *Interdyscyplinarny wymiar bezpieczeństwa*, Wydawnictwo WAT, Warszawa 2012.
- [6] HALIŻAK E., KUŹNIAR R., red. nauk., *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, Wydawnictwo UW, Warszawa 2006.
- [7] JAKUBCZAK R., JAKUBCZAK W., *Globalizacja bezpieczeństwa*, [w:] R. Jakubczak, J. Marczak (red. nauk.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Bellona, Warszawa 2011.
- [8] KONOPACKI S., *Problem suwerenności w Unii Europejskiej*, *Studia Europejskie 3/2008*, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.
- [9] KOZIEJ S., *Globalna sieć terrorystyczna jako nowe mocarstwo światowe*, referat na Konferencji Collegium Civitas nt. *Zwalczanie terroryzmu a.d. 2008 – jaka przyszłość?*, 15.01.2008 r., Warszawa 2008.
- [10] KOZIEJ S., *Strategiczne środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego w okresie pozimnowojennym*, Skrypt internetowy, Warszawa/Ursynów 2010.
- [11] MADEJ M., *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2007.

³⁰ R. Schuman, *Dla Europy*, Znak, Kraków 2003, s. 12.

-
- [12] SALA P., *Wpływ procesów globalizacji na suwerenność państwa*, geopolityka.net, 30.08.2016.
- [13] SCHUMAN R., *Dla Europy*, Znak, Kraków 2003.
- [14] SEPKOWSKI A., *Państwo a globalizacja*, [w:] S. Jaczyński, A. Wielomski (red. nauk.), *Suwerenność państwa w dobie integracji i globalizacji*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2007.
- [15] ZIELIŃSKI E., *Nauka o państwie i polityce*, Elipsa, Warszawa 1999.
- [16] ZYBERTOWICZ A., *Wspólnota narodowa, żeby przetrwać, potrzebuje troski o wartości ogólne*, teologiapolityczna.pl, 29.12.2015.